

Op zoek naar letters

de andere spellingdidactiek

Beschrijving van de kenmerken van niet-klankzuivere categorieën, eerst met de inheemse woorden, daarna met de uitheemse woorden.

Je vindt voorbeeldwoorden, aandachtspunten en soms een paar mogelijke valkuilen.

Dolf Janson

inheemse niet-klankzuivere categorieën

1. [aaj] – [ooj] – [oej]

Hoor je aan het eind van een klankgroep (dus na de klinker) een [j], dan schrijf je een i. Dat komt alleen voor na [aa], [oo] of [oe].

Voorbeelden:

haai

gooi

boei

kraai

plooi

groei

gaaien

eidooier

roeiboot

saaie

prooidier

sproeiers

uitzwaaien

vlooien

afpoeieren

Er is ook een woord waar dit na een [o] voorkomt: hoi

Let op:

Ook bij Engelse woorden klinkt soms [aaj], maar dan schrijf je het op de Engelse manier:

I love you

My little pony

Hey!

ice

prize

Let op:

In het Nederlands schrijf je nooit de letter j als je aan het eind van een woord of klankgroep de klank [j] hoort.

Alleen als je aan het eind de klank [ei] hoort kan soms de letter j nodig zijn, maar dan altijd in de combinatie ij: wij, vrij, blij (zie categorie 11)

2. De [r] maakt uitspreken lastig

Hoor je [i:], [o:] of [u:] voor [r], dan schrijf je eer, oor of eur. Dat komt doordat je die ee, oo en eu niet vlot als [ee], [oo] en [eu] kunt uitspreken doordat die [r] erna komt. Je mond loopt dan al een beetje vooruit op het maken van die [r] bij je keel, door die klinker ook al meer achterin te maken. Die klinkers klinken dan anders, want die lange klinkers [oo], [ee] en [eu] maak je voorin je mond. Dus moet je bij zulke woorden opletten, want je moet die klinker dan anders schrijven dan de klank suggereert...
Bij andere klinkers voor de [r] is dat geen probleem.

Voorbeelden:

beer	stoor	kleur
speer	woord	deur
veerpont	voorst	draaideur
zweer	doorbraak	keuring
weerbericht	boormachine	zeurpiet

Let op:

Het wordt niet een 'gewone' korte klinker, maar een wat langer klinkende korte klinker. Daarom schrijven de dubbele punt erachter als we de klank weergeven!

Luister maar naar het verschil tussen *hor* en *hoor*, *kirt* en *heer*, *durf* en *deur*. Je hoort het verschil en daarom schrijf je die 'gewone korte klinker' en die 'verlengde korte klinker' ook verschillend.

Let op:

Ook als de woorden langer zijn, zoals bij [to:rən] of [stoofpi:rən], geldt dezelfde aanpak, alleen moet je dan ook rekening houden met categorie 3 (de sjwa).

In Franse woorden klinkt het soms ook hetzelfde, zoals in [deeko:r]. Alleen gelden dan de Franse regels en schrijven we maar één o: decor.

3. De sjwa

Hoor je een sjwa [ə], die klinkt als de korte klinker [u] maar zonder klemtoon? Dan schrijf je nooit de letter u. Je schrijft meestal een e, behalve bij [æg] en [læk], dan schrijf je –ig en –lijk.

In het Nederlands komt de sjwarabakti-vocaal (meestal afgekort tot sjwa) het meeste van alle klinkers voor. Die korte-klinker-zonder-klemtoon slik je door het gebrek aan klemtoon vaak een beetje in. Die sjwa mag iets wat korte-klinkers-mét-klemtoon niet mogen: aan het eind van een woord staan, zoals bij woorden als groene en boompje. Soms zeggen we een extra sjwa, als er aan het eind van een klankgroep na een [l] of een [r] nog een medeklinker komt. Deze sjwa mag je niet schrijven. Luister maar eens of jij dat ook doet in woorden als melk, berg of elf. Het klinkt dan als [melək], [beræg] of [eləf]. Ook dat doen we doordat je mond probeert de verbinding tussen die twee medeklinkers makkelijker te maken.

Voorbeelden (de onderstreepte lettergreep spreek je uit met de klemtoon!):

begin	<u>an</u> ker	<u>mooi</u> e	het	<u>moei</u> lijk
ver <u>lo</u> or	<u>ta</u> fel	<u>bru</u> ine	te	ge <u>va</u> arlijk
ge <u>da</u> an	<u>stron</u> kje	<u>nieu</u> we	me	<u>dor</u> stig
be <u>sta</u> an	<u>boom</u> pje	<u>vier</u> kante	ze	<u>kru</u> imelig
ver <u>dri</u> et	<u>kin</u> deren	<u>beste</u>	je	<u>gro</u> enig

Let op:

1. Schrijf het lidwoord [ən] als een.
Schrijf het lidwoord [ət] als het.
2. Soms schrijft men zelfs geen klinker, maar staat er een komma bovenaan (apostrof), zoals bij m'n en z'n.
3. Woorden die aan het einde klinken als [eeəm], [ieəm], [uuəm], dus waar de klemtoon niet op die [ə] valt, zijn woorden uit het Grieks. Hier spreek je die [ə] wel uit als een echte [u], ook al heeft die geen klemtoon. Dat verschil is misschien niet goed te horen, maar je herkent het aan die klinker ervoor. Je schrijf daar wel de letter u. Je schrijft dan eum, ium, uüm, zoals in de woorden museum, jubileum, criterium, vacuüm.
Vergelijk maar [boodəm] en [muuzeeum]. Bij dat tweede woord slik je die laatste klankgroep niet in, zoals in het eerste woord. Bovendien hoor je vlak daarvoor nog een klinker en dan moet er een belletje gaan rinkelen: dan schrijf je gewoon een u, alsof de klemtoon erop viel.

4. Drie is te veel!

Hoor je (aan het eind van een klankgroep) [ng k], dan schrijf je nk.

Voorbeelden:

bank

inkt

stankoverlast

bankstel

jonkheer

winterkoninkje

winkelstraat

hinkelbaan

Let op:

Deze regel geldt alleen als je beide klanken ([ng] én [k]) **samen** aan het eind van één klankgroep hoort.

Dus niet als ze zijn verdeeld over twee klankgroepen, zoals bijvoorbeeld in [gang][kast]. In dat geval schrijf je wel drie letters: **gangkast**. Dat geldt bij al zulke samengestelde woorden, zoals **zangkoor**, **gongklank** en **behangkwest**.

5a. Verlengingsregel 1

Hoor je aan het eind van een klankdeel een [t]?

Maak het woord dan langer en luister of je een [d] of een [t] hoort.

Wat je hoort bepaalt wat je moet schrijven: een d of een t.

Voorbeelden:

baard – baarden	taart – taarten
gezond – gezonde	kant – kanten
paard – paarden	veerpont - veerponten
kleet – kleden	plint – plinten
hand – handen	stunt – stunten

Let op:

1. Als je sommige woorden die eindigen op –[heit] verlengt, verandert de klinker: gelegenheid – gelegenheden, maar je hoort wel die [d], dus schrijf je ook [heit] met een d.
Bij andere woorden die eindigen op [heit] lukt dit langer maken niet, maar dan geldt wel dat dit achtervoegsel *heid* altijd met een d wordt geschreven (bijvoorbeeld: kwaadheid, nattigheid).
Deze klankgroep [heit] aan het eind van woorden die een kenmerk van iets benoemen, schrijf je altijd met een d.
Anders is dat bij een woord als Fahrenheit, want dat is een (buitenlandse) naam.
2. Ook 'stad' heeft een andere klinker in het meervoud: steden.
Je hoort ook dan de [d], dus schrijf je [stat] ook met een d aan het eind.

5b. Verlengingsregel 2

Hoor je aan het eind van een klankgroep een [p]?
Maak die klankgroep dan langer en luister of je [b] of [p] hoort.
Wat je hoort bepaalt de letter die je moet schrijven: b of p.

Voorbeelden:

krab – krabben

trap – trappen

heb – hebben

klep – kleppen

kwab – kwabben

top – toppen

spinnenweb – spinnenwebben

stip – stippen

Let op:

Soms kan je een woord niet verlengen, omdat het meervoud anders is, zoals bij club – clubs. Dit zijn Engelse woorden en dan lukt dat verlengen niet zo goed, want in het Engels krijgen woorden in het meervoud een [s] erachter.

Er zijn een paar woorden die hetzelfde klinken, maar een verschillende betekenis hebben. Daardoor schrijf het ene woord met een b en het andere met een p aan het eind.

Voorbeeld 1: [slip]. Je schrijft slib als het gaat om een soort modder. Je schrijft slip als het hoort bij slippen (weggliden). Ook schrijf je slip als je een onderbroekje bedoelt, maar dat is weer Engels, dus is dan het meervoud slips.

Voorbeeld 2: [top]. Je schrijft tob als je zegt "Ik tob daarover." Het gaat dan om het werkwoord tobben, wat 'je ergens over zorgen maken' betekent. Daarnaast schrijf je top als je het bovenste puntje van iets bedoelt of als je ergens heel blij over bent: "Top!"

6. [-cht]

Hoor je [cht] of [gt] na een korte klinker, dan schrijf je meestal cht.

Voorbeelden:

echt	zuchten
licht	vluchten
vacht	vruchtensap
machtig	klucht
achttien	slachtoffer
pachter	rechtbank

Herkennen

Het gaat om klankgroepen waarin je een korte klinker hoort voor deze medeklinkers. Dan heb je te maken met wat je bij categorie 5a leerde herkennen als de verlengingsregel.

Hoor je dat die klankgroep eindigt op de combinatie [cht] of [gt] (dat verschil hoor je waarschijnlijk niet!), maak die klankgroep dan langer. Hoor je dan nog steeds een [t], schrijf het woord dan met cht. Hoor je dan een d, dan moet je een g gebruiken.

Uitleg

[ch] is een stemloze medeklinker (er ontsnapt alleen lucht uit je keel). Daarom moet er daarna ook een stemloze medeklinker volgen, anders kun je het niet uitspreken. Je hoort dat als je het woord langer maakt (maar de betekenis gelijk blijft): [echt] – [echtə]. Die stemloze [ch] schrijf je dan met ch en niet met een g, want er volgt ook een stemloze [t].

Zou het gaan over het bewerken van een akker, dan gaat het over eggen. Dan hoor je misschien “De boer [egt] zijn akkers.” Als je het dan langer maakt (Gisteren [egdə] zijn buurman het ook.) dan hoor je een stemhebbende [d]. Dan moet je daarom ook een g gebruiken.

Let op:

Er zijn dus een paar werkwoorden waarin een stemhebbende [g] voorkomt na zo'n korte klinker. In sommige vormen van die werkwoorden, zoals *legde*, *gezegde*, *opgelegde*, *ragde* komt er dan een (stemhebbende) [d] na de [g]. Volgens die verlengingsregel schrijf je daarom in die woorden de letter g en niet ch.

7. Lettervrek

Hoor je **aan het eind van een klankgroep** (met klemtoon) een **lange klinker**, dan schrijf je die klinker niet, zoals anders, met twee dezelfde letters: één is dan genoeg.

(Waar de lettervrek de baas is, krijg je maar één letter a, e, o of u.)

Voorbeelden:

bomen	garnalen
sloten	muren
delen	staking
zo	ga
nu	do-re-mi

Let op: het eind van een woord is natuurlijk ook 'aan het eind van een klankgroep'!

Uitzonderingen:

1. Woorden die eindigen op [ee], krijgen wel twee klinkerletters, zoals: zee, twee, mee. De klemtoon geeft dan de doorslag. Als met deze woorden een samenstelling of een afleiding is gemaakt en er dus wel een klankgroep achter de ee komt, mag die lettervrek zich daar niet mee bemoeien: je schrijft ook dan twee letters e (tweede, zeeschip, meenemen). Die klankgroepen met [ee] houden ook dan hun klemtoon.
2. Bij woorden met een lange klinker aan het eind gaat het anders als je er een verkleinwoord van maakt. Dan schrijf je de laatste lange klinker wel met 2 letters, anders gaat het bij het lezen mis. Zoals: parapluutje, autootje, omaatje. Controleer maar: wat zou er staan als er maar één u, o of a zou staan in deze woorden? Inderdaad, dan lees je die t als laatste letter van die klankgroep en wordt het met één letter een korte klinker.
3. In woorden waarin je na de lange klinker een ch schrijft, mag de lettervrek zich er ook niet mee bemoeien. Voorbeeld: goochelen, verloochenen.
4. In enkele woorden die we uit het Frans hebben overgenomen, hoor je aan het eind wel [ee] maar schrijf je é, zoals in café of comité. Veel andere Franse woorden die eindigen op [ee], schrijf je wel gewoon met ee, zoals puree en tournee.

8. Opsluitregel

Hoor je een **korte klinker aan het eind van de klankgroep** met de **klemtoon**, dan moet je daarna twee medeklinkers horen. Hoor je er maar één, dan moet je voor die ene medeklinker twee dezelfde letters schrijven.

De naam *opsluitregel* betekent dat je die letter, die de korte klinker weergeeft, moet 'opsluiten' in de lettergreep. Dat doe je door er een medeklinker achter te zetten. Zonder die medeklinker zou je die letter bij het lezen uitspreken als een lange klinker, in plaats van als korte klinker, want dan maak je die Lettervrek daar de baas.

Als je schrijft wat je hoort gaat het zo: [pa][nən] → panen. Dan moet je dus herkennen dat die korte klinker aan het eind van de klankgroep staat: [pa][nən], en schrijf je die medeklinker die volgt twee keer: pannen. Hier sluit dus een extra n die korte klinker op.

Hoor je [ka][tjə], dan is er niets aan de hand, want als dat met letters opschrijft verdelen die twee medeklinkerletters zich over beide lettergrepen en de korte klinker is beschermd: kat-je. Die verdeling in lettergrepen is dan dus anders dan die verdeling in klankgroepen!

Voorbeelden:

adder	hokken
kratten	rakker
padden	emmer
kussen	pitten

Let op...

1. Bij de ch gaat het een beetje anders, zoals bij lachen. Er zijn twee letters voor de medeklinker, dus dat klopt wel, maar je verdeelt ze niet, ze blijven bij elkaar: la-chen.
2. Als **de klemtoon niet** valt op een klankgroep met aan het eind een korte klinker. Als je dat hoort schrijf je maar één medeklinker. Voorbeelden: haviken, perziken, monniken, dromedaris, banaan.
3. Bij verruckelijk en onmiddellijk: hier brengt [vər] al een [r] mee en [lək] een [l], zodat je daardoor een dubbele medeklinker moet schrijven. Dat is net als bij woorden als fietssstuur. Dit heeft niets met de opsluitregel te maken.

9a. [ou] = au, ou

Hoor je [ou], kies dan tussen ou en au
Woorden uit andere talen met [ou], maar die je met andere letters schrijft, komen bij de uitheemse niet-klankzuivere categorieën aan bod.

Wanneer:

Er is geen regel, maar wel een hulpje: de woorden in je au-verhaal of op je au-tekening schrijf je natuurlijk met au. Staat een woord met [ou] daar niet bij, dan is de kans groot dat de letters ou goed zijn.

Woorden die met de klank [ou] beginnen, schrijf je meestal met de letters au, behalve bij het woord 'oud' en bij samenstellingen en afleidingen met oud (oudheid, oudbakken, ouders, ouderdom).

Voorbeelden:

augurk	pauw	vrouw
augustus	blauw	hout
audio	pauze	zou
aula	snauw	trouw

Let op:

1. Er zijn woorden die zowel met ou als met au bestaan; de betekenis geeft dan aan hoe het moet. Zoals: rauw (ongekookt) of rouw (bedroefd om een dode).
2. Bij Engelse woorden die klinken als [ou], schrijf je nooit au, maar wel soms ow, zoals in clown en cowboy.
3. Bij woorden uit het Frans, waarin je au schrijft, spreek je die au uit als [oo] (zie de uitheemse categorie 20a). Die horen dus niet hier in categorie 9, want hier gaat het om de klank [ou].

10. uw

Hoor je na een lange klinker een [w],
dan moet er altijd (ook) één **u voor de w** staan.

Voorbeelden:

lee**uw**

spree**uw**

schree**uw**

gee**uw**

middelee**uwen**

kieu**uw**

nie**uw**

splinternieu**uw**

nie**uw**sgierig

nie**uw**ste

vou**uw**

trou**uw**

pau**uw**

lau**uw**

gebou**uw**

uw

ruw

sch**uw**

ged**uw**

afsch**uw**

Let op:

1. Ook als je [uww] hoort, schrijf je maar één letter u voor de w: ruw, stuw. Zo lijkt het of die lettervrek hier ook een beetje de baas speelt...
2. Soms zeg je [nou] of [hou]. Dan hoor eigenlijk wel een [w] aan het eind, zoals bij elke [ou], maar dan schrijf je geen letter w: *nou nou!* en *hou op!*
Dat geldt ook bij de kreet "Au!"

11. ei of ij

Hoor je [ei], dan moet je kiezen tussen de letters ei en ij.

Wanneer:

Er is geen regel, maar wel een hulpje: de woorden in je ei-verhaal of op je ei-tekening schrijf je natuurlijk met ei. Staat een woord met de klank [ei] er niet bij, dan is de kans groot dat de ij goed is. Bij twijfel kies je ij, daar zijn meer woorden mee.

Voorbeelden:

bijten	afscheid
mijn	gewei
rijst	leiding
strijd	veiling
tijd	zeilen
prijzen	geiten

Let op:

1. Er zijn woorden die zowel met ei als met ij bestaan; de betekenis geeft dan aan hoe het moet, zoals bij pijl of peil, wij of wei, hij of hei, rij of rei, mij of mei.
2. Wie woont langs de 'randen' van Nederland zegt misschien [ie] in woorden waarin we ij schrijven. Dat is handig, want dan hoor je (bij de meeste woorden) wanneer je ij moet schrijven, want bij ei zeg je gewoon [ei].
De inwoners van de plaats Wijchen (bij Nijmegen) weten dat heel goed, want die naam heeft zo'n ij, maar je moet hem uitspreken als [wiechən].

Dit komt doordat men aan het eind van de Middeleeuwen lange klinkers maar met één letter schreef. Men bedacht toen dat een i erachter handig was om te laten zien dat het om een lange klinker ging. In allerlei plaatsnamen bestaat die schrijfwijze nog steeds: Huissen, Oisterwijk, Oirschot, maar de uitspraak is nog steeds [uu] en [oo]. Dat deed men bij de i ook, maar de combinatie ii was snel onduidelijk als je dat opschreef. Toen bedacht men dat een wat verlengde i handiger was. Zo ontstond ij, maar de klank was nog steeds [ie].

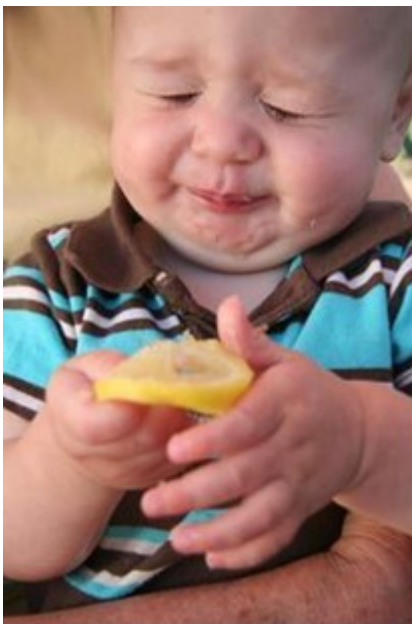
12. een verdraaid lastige lettercombinatie...

Hoor je aan het begin van een woord [vr], dan schrijft je soms wr.

Voorbeelden:

wraak	wrongel
wrat	wringer
wrijven	wringen
wrede	wrijfwas
wrak	wrang

Al deze woorden hebben iets te maken met de betekenis '(ver)draaien', letterlijk of figuurlijk. Door dat (ver)draaien verandert er dan vaak iets, of gaat er zelfs iets fout.

wrang

wringen

13a. inheemse woorden met [ie] aan het eind van een klankgroep

Hoor je aan het eind van een klankgroep-met-klemtoon een [ie], dan schrijf je ie. Zonder die klemtoon schrijf je alleen een i.

Eigenlijk is hier de lettervrek ook een beetje de baas, alleen blijven hier twee (maar wel verschillende) letters als de klemtoon er wel op valt en krijg je er maar één (alleen de eerste) als de klemtoon niet op die klankgroep valt.

Voorbeelden:

<u>[ie]</u> met klemtoon	<u>[ie]</u> zonder klemtoon
gi <u>eter</u>	gi <u>taar</u>
spie <u>gel</u>	id <u>ool</u>
kie <u>zen</u>	pi <u>loot</u>
verkie <u>zingen</u>	pi <u>laar</u>
vie <u>ring</u>	mi <u>neur</u>

Let op:

1. Wanneer het een uitheems woord is, schrijven we voor [ie] toch i.
Voorbeeld: liter, diameter, kilogram, (het getal) pi
2. [ie] aan het **eind** van een woord schrijven we meestal als ie.
Voorbeeld: vakantie, defensie, mie
3. Engelse woorden die eindigen op [ie] schrijven we soms met y, zoals bij hobby, bobby, buddy, of met ey, zoals bij hockey en jockey.
4. Als je in Engelse woorden ie ziet staan spreek je die klinker uit als [ai], zoals in pie. *Pie rijmt dus op haai...*

Al deze buitenlandse manieren komen hierna aan de orde bij de uitheemse niet-klankzuivere woorden.

uitheemse niet-klankzuivere categorieën

9b. uitheemse woorden waarin [ou] = ow of ao of ook ou

Afhankelijk van de taal waaruit wij woorden hebben overgenomen, zijn er ook verschillende schrijfwijzen van de klinker [ou] in het Nederlands in gebruik genomen. Veel woorden halen we tegenwoordig uit het Engels, maar eerder deden we dat ook al uit het Frans en het Spaans.

Voorbeelden:

Spaanse invloed

Een eiland dat als zelfstandig land behoort tot het Koninkrijk der Nederlanden is Curaçao. Het ligt vlak bij Venezuela en is voordat de Nederlanders het inpikten, door Spanjaarden in bezit genomen van de indiaanse bewoners, die zij tot slaaf maakten. Die naam eindigt op [ou], maar je schrijft ao.

Die spelling zien we ook bij cacao, de grondstof voor chocolade. Deze naam hebben we uit het Spaans overgenomen.

Ook het, via Indonesië naar Nederland gekomen, bapaobroodje [baapou] heeft deze spelling van de [ou].

Engelse invloed

De naam *koeiejongen* gebruiken we niet, maar de Engelse vertaling wel: cowboy. Dit woord illustreert de manier waarop Engelstaligen die klank [ou] schrijven: ow.

Dat zien ook terug in woorden als **downloaden** en **powerpoint**. Deze woorden gebruiken wij ook vaak en we hebben daarvoor geen vertaling in gebruik.

In het Engels gebruikt men ook de ou als schrijfwijze van de [ou]. Denk maar aan woorden als **soundtrack** (filmmuziek) of **scouting** (padvinderij). Ook deze woorden gebruiken wij in het Nederlands, maar daarin zit geen stukje Nederlandse taal, want ze komen zo uit het Engels. Daarom noemen we dat 'uitheems', wat zoiets betekent als 'van buiten komend'.

13b. Uitheemse niet-klankzuivere woorden met een [ie]

Hoor je [ie] bij uitheemse woorden,
dan schrijf je bij woorden

- uit het Engels: ee, ea, y, i of ey
- uit het Grieks of Latijn (vaak) y
- uit het Frans vaak i

Voorbeelden Engels:

frisbee

keeper

speedboat

team

deal

sneakers

hobby

hockey

jury

Voorbeelden Grieks / Latijn:

hyacint

hyena

mythe

synode

cyclus

cycloon

Voorbeelden uit het Frans:

visite

militair

kilo

silo

diameter

13c. uitheemse niet-klankzuivere woorden waarin [i] = y of i

In woorden of woorddelen die uit Grieks of Latijn zijn overgenomen, schrijven we de klank [i] vaak nog met een y.
Deze, op een na laatste, letter van ons alfabet heet niet voor niets i-grec (-Griekse i).

Het gaat bij deze categorie vaak om voorvoegsels, zoals dys- (moeilijk), syn- (samen), sym- (samen), met daarnaast nog enkele andere woorden.

Voorbeelden:

dyslexie synthese
dyslectisch sympathie

maar let op...

diskwalificatie (uitsluiting van het winnen van prijzen)
dissonant (valse toon)
discriminatie (onterecht onderscheid maken tussen mensen)
discontinu (onderbroken – niet doorlopend)
disharmonie (gebrek aan overeenstemming)
quiz [kwis] (vragenspel)

synthese (samenvoeging)
syndicaat (samenwerkende zakenlieden)
syndroom (tegelijk voorkomende ziektekenmerken)
synergie (door samenwerken ontstane meerwaarde)
synode (kerkvergadering)
synoniem (woord met ongeveer dezelfde betekenis)

symbool (herkenningsteken voor iets)
symfonie (veelstemmig muziekstuk voor orkest)
symmetrie (gelijke maten aan beide kanten van een
 (denkbeeldige) lijn)
sympathiek (gevoelde verwantschap, verbondenheid)
symposium (wetenschappelijke samenkomst rond een bepaald
 onderwerp)
symptoom (verschijnsel, kenmerk)

gymnastiek (turnen)
gymnasium (soort vwo-school)
gympies (gymschoenen)

14a. slotklank [s] (gekoppeld aan uitheemse woorden)

Hoor je aan het eind van het woord **voor** de [s] een **lange klinker** die je altijd schrijft met **twee (of meer) letters** (ook verschillende), schrijf dan de s eraan vast.

Hoor je aan het eind van het woord **voor** de [s] een **lange klinker**, die je daar dus schrijft **met één letter**, schrijf dan 's. Dit zijn meestal woorden in het meervoud (=meer dan één).

Voorbeelden:

zebra's	kangoeroes
foto's	dictees
paraplu's	bureaus
panda's	divisies
auto's	acties
baby's	cafés (door dat accent blijft de uitspraak duidelijk)

Let op:

1. **Hoor** je aan het eind van een woord [ies], dan schrijf je vaak als het bijvoeglijke naamwoorden of bijwoorden zijn: isch. Dat hebben we vroeger uit andere talen overgenomen en is dus uitheems.
Voorbeeld: Egyptisch, Belgisch, fantastisch, biologisch, praktisch, dramatisch, automatisch.
2. **Hoor** je achter een naam die op [s] eindigt iets die persoon bezit, dan schrijf je achter die s een apostrof (bovenkomma).
Voorbeeld: Tess' pen; Chris' geboortedatum, maar ook Max' overwinning en Gomez' koffer. Het gaat dus niet om de letter s, maar om de klank.
3. **Hoor** je na een naam een extra [s], direct na de medeklinker waarop die naam eindigt, dan schrijf je de s gewoon aan die naam vast.
Voorbeeld: Jans boek; Samirs jas.

15. **Klinkerbotsing** (meestal afkomstig uit of verbonden met uitheemse woorden)

Een klinkerbotsing ontstaat als er twee klinkers na elkaar klinken in een woord. Als je dat opschrijft zullen er twee (of meer) klinkerletters naast elkaar komen te staan. Het is daardoor vaak niet direct duidelijk hoe je die dan moet uitspreken: samen of apart.

Bij een klinkerbotsing in een samenstelling schrijf je een koppelteken (liggend streepje) tussen die botsende klinkerletters.

Bij een klinkerbotsing in afleidingen en binnen andere woorden schrijf je een trema (=twee punten) boven de tweede letter.

Voorbeelden:

ruïne	gala-avond,
patiënt	garage-eigenares
skiën	bureau-inhoud
ingrediënten	co-ouderschap
geëngageerd	zo-even
egoïstisch	panda-avontuur

Een woord als *reactie* heeft geen klinkerbotsing, doordat je die *ea* niet anders kunt uitspreken dan als twee klanken.

Let op:

Het is wel ge-e-maild, omdat in e-mail vanwege de samenstelling met een afkorting (e betekent 'electronic') een koppelteken staat.

Daarom krijgt het voorvoegsel voor die afkorting ook een koppelteken, anders zou je het woord verkeerd uitspreken.

16a. de klank [k] in uitheemse woorden

Hoor je een [k], dan schrijf je bij uitheemse woorden soms een c of ck, of qu. Maar bij vernederlandste uitheemse woorden schrijven we toch gewoon een k, net als in het Nederlands. 😊

Wanneer:

*Er is geen regel. Het helpt een beetje als je hoort of het Frans of Engels is. De spelling is niet consequent overal gelijk: wel **ak**koord, maar ook **ac**cordeon. Wel **antiek**, maar ook **antiq**uiteit. Wel **vak**antie, maar ook **vac**ant en **vac**ature.*

Voorbeelden:

[k]=k(k)

akkoord

antiek

karamel

vakantie

[k]=c

accordeon

capaciteit

caravan

carpool

catwalk

vacature

[k]=ck

hockey

jockey

pocketboek

[k]=qu

antiquair

antiquiteit

enquête

quiche

16b. de klankcombinatie [kw] in uitheemse woorden

Hoor je de combinatie [kw], dan schrijf in Nederlandse woorden gewoon kw. In Engelse en Franse woorden gebruik je dan qu of soms cu.

Voorbeelden:

[kw]=qu
consequent
quilt
squash
quiz
aquarium
aquaduct

[kw]=cu
cuisine (keuken)

[kw]=kw (deze woorden waren uitheems, maar hun spelling is aangepast aan het Nederlands)

kwark
kwast
kwestie
kwartet
kwart

17. [ks] in uitheemse en al vernederlandste woorden

Hoor je in een woord [ks], dan schrijf je soms een x *als het een uitheems woord is.*

Bij sommige vernederlandste uitheemse woorden is de x al veranderd in ks.

In de combinatie [ksie] schrijf je vaak ctie.

Voorbeelden:

[ks]=x

boxer

examen

extern

index

relax

saxofoon

dyslexie

ex-president

taxi

[ks]=ks

bokser

heks

oksel

tekst

[ksie]=ctie

selectie

projectie

actie

fractie

reductie

reflectie

fictie

18a. [s] = s of c of z of ss of t

[sj] = sj of sh of ch

in (oorspronkelijk) uitheemse woorden

Hoor je in een (half) uitheems woord [s] , dan schrijf je soms een s, maar soms een c, ss of z.

Hoor je in zo'n (half) uitheems woord [sj], dan schrijf je sh (Engels), ch (Frans) of sj (Nederlands).

Let op:

1. Hoor je een scherpe [s] voor de uitgang [eerən], dan schrijf je ss.
2. Hoor je de uitgang [sie] dan zijn er verschillende mogelijkheden. Welke je moet kiezen hangt af van de klanken daarvoor:
 - komt er eerst een [n], dan hoor je alleen [sie] en schrijf je tie
 - komt er eerst een (korte) klinker, dan schrijf je ssie
 - komt er eerst een lange klinker (zonder klemtoon) dan hoor je [tsie], maar je schrijft alleen tie.

Voorbeelden:

[s] = ss

regisseren
applaudisseren
commissie
agressie

[s] = t

adoptie
vakantie

[ts] = t

auditie
politie

[s] = z

precieze
platzak

[sj] = ch

chalet
champignon

[sj] = sj

alsjeblieft
sjaal
sjerp
sjees

[sj] = sh

cash
sheriff

[s] = c

ceintuur
centimeter

18b. [z] = z of s

[zj] = g of j of

De klank [z] wordt in inheemse woorden met een z geschreven, maar in de uitgang [-zi:rən] schrijf je een s, zoals in improvis**eren**.

In uitheemse woorden (vooral Frans) komt de klank [zj] voor. Soms schrijf je dan de j (vooraan) en in andere gevallen de g (vaak bijna achteraan).

Voorbeelden:

[z] = s

adv**iseren**

organ**iseren**

ros**e** [rozə]

pos**e** [poozə]

[zj] = j

journaal

jury

[zj] = g

massa**g**e

bagag**e**

garag**e**

genant (=om je voor te schamen)

19. [oe]

Hoor je bij uitheemse woorden [oe], dan schrijf je soms een u, soms een oo, soms een ou.
Dat hangt af van de taal waaruit we het hebben overgenomen

Wanneer:

Er is geen Nederlandse regel. Wel zijn sommige uitheemse woorden vernederlandst, waardoor je ze wel met oe schrijft, zoals boeket of boetiek.

Het helpt als je deze woorden gaat herkennen als Engels of Frans, want dat beperkt het aantal mogelijkheden.

[oe] = oe (vernederlandst)

boeket (is in het Frans: bouquet)

boetiek (is in het Frans boutique)

kroepoek (Indisch)

[oe] = u(e)

blues

true

[joe] = u of iew of ew of eau (Engels)

computer

interview

New York

beauty (letterlijk uit het Frans (beauté), met een Engelse uitgang [bjoetie])

[oe] = oo (Engels)

babyboomer

cool

[oe] = ou (Frans)

camouflage

coupe

coupé

journaal

couplet

silhouet

douche

20a. [oo] = oo of ow of oa (Engels)
[oo] = au of eau of ot of o of ot (Frans)

Hoor je in Franse leenwoorden [oo],
dan schrijf je daar **au** (vooraan of middenin een woord) of
eau (alleen aan het eind van een woord) of
ot (aan het eind van een woord) of
gewoon **o** (kan overal)

Voorbeelden:

[oo] = eau

bureau

niveau

[oo] = au

auteur

auto

restaurant

automaat (en daarvan afgeleid : automatisch en automatiek)

[oo] = -ot

maillot [majoo]

[oo] = o

code

poseren

20b. [wa] = oi
[waar] = oir
[wie] = ui

In uit het Frans afkomstige woorden hoor je soms de combinatie van een [w] met één van de klinkers [a], [aa] of [ie].
Daar horen dan heel andere letters bij, net als in het Frans.

Voorbeelden

[wa] = oi
toilet
croissantje

[waar] = oir(e)
reservoir
repertoire
dressoir

[wie] = ui
circuit
biscuit
suite

21a. [e] = ai(s) of è of ê of e (Frans)

Hoor je in Franse leenwoorden [e] dan schrijf je daar **ai** en soms **e**, met of zonder een accentteken.

Voorbeelden :

[e] = ai

airco (afkorting) **air**conditioning (=luchtbehandeling)
fair eerlijk of markt
militair
au bain marie (letterlijk : in het bad van Marie; is een manier om iets geleidelijk op te warmen door een schaal of pan ermee te plaatsen in een bak met heet water)

[e] = e

merci (bedankt)
camembert (een plat witschimmelkaasje, zoals die in Frankrijk worden gemaakt)

[e] = è

ampère stroomsterkte
scène moment in een film of toneelstuk

[e] = ê

gêne schaamte

21b. [ee] = é of a

Franse woorden met een [ee] schrijf je met een é, net zoals in café. Soms komt zo'n é ook op andere plekken in een woord voor, zoals bij de naam Gérard [zjeeraar].
In Engelse woorden schrijf je de [ee] met een a, zoals in date.

Voorbeelden:

canapé
caféterras
coupé

plateservice
bladerunner
made in Holland

Tip

In Franse woorden ligt de klemtoon altijd achteraan. Dat maakt het uitspreken een beetje eenvoudiger. Bij een samenstelling, zoals caféterras, hebben beide delen een klemtoon achteraan. In dit woord ligt het accent op het eerste deel, omdat dit vertelt wat voor soort terras het is.

21c. [ui] = eu (maar ook: [eu] = eu)

We hebben een beperkt aantal woorden die oorspronkelijk uit het oud-Grieks komen, maar waarin de daaraan ontleende uitspraak afwijkt van hoe we die daarin geschreven klinker in het Nederlands uitspreken.

Voorbeelden met uitspraakverschil:

therapeut

pseudoniem

eufemisme

Voorbeelden zonder uitspraakverschil:

Europa

leukemie

Tip:

Let goed op de klemtoon. Op de oefenkaart staat die aangeven met een streepje onder de lettergreep die je met klemtoon moet uitspreken.

Zoek van deze woorden ook de betekenis op, als je het woord niet herkent!

21c. [j] = y

We hebben ook nog een paar woorden uit andere talen (zoals oud-Indisch en Engels) toegevoegd, omdat daarin de hoorbare klank van de eerste medeklinker met een andere letter geschreven moet worden, dan je in het Nederlands gewend bent.

Voorbeeld: yoghurt (klinkt als [jogərt])

22. [t] = th

Soms schrijf je in woorden die beginnen met [t] de letters th. Dat is dan soms een samentrekking van **te h...**, zoals bij *te huis = thuis*. Bij andere woorden is het een Grieks overblijfsel, zoals bij de uitgang *theek* (opbergplek), zoals in bibliotheek, of bij *pathie* (afgeleid van *pathos*, het Griekse woord voor gevoel), zoals in sympathie (meevoelen).

Let op:

Er zijn veel woorden die vroeger ook met th werden geschreven, maar die nu alleen een t krijgen. Daardoor komt in *astma*, *labyrint* en *atleet* geen h meer voor.

In allerlei namen komt soms ook de combinatie th voor, zoals in *Elisabeth*, *Drenthe* en *Doorwerth*. Twente schrijven we wel zonder h.

Opmerkelijk

Thee is geen samentrekking, maar afgeleid van het Maleise (Indonesische) woord *teh*. Het Nederlands en het Frans hebben die h naar voren gezet: *thee* en *thé*. In het Duits en het Engels heeft men die h weggelaten: *Tee* en *tea*.

Een bibliotheek is een bewaarplaats voor boeken (*biblios*). Wie daar werkt is een *bibliothecaris* of *bibliothecaresse*. Je zou dan kunnen denken dat dit bij alle -theeken zo gaat. Maar dat is niet zo: in een apotheek werkt een apotheker en niet een apothecaris.

Voorbeelden

thee	bibliotheek
theater	artothek (kunstuitleen)
thema	speel-o-theek (speelgoeduitleen)
thermometer	
sympathiek	
Athene	
prothese	

**23. [(a)aj] = aill (categorie 1 op zijn Frans)
[oej] = ouill**

De woorden uit deze categorie klinken net als die van categorie 1, maar deze komen uit het Frans. Daardoor moeten we ze heel anders schrijven.

Het gaat om woorden als maillot en bouillon.

Let op :

Je hoort een [j], maar je schrijft, niet alleen de letter i, zoals bij categorie 1, ook nog een dubbele letter l erachter.

Het woord bouillon spreekt men soms uit als [boeljon] in plaats van als [boejon]. Trap er dan niet in: eerst schrijf je de i en dan pas die dubbele l.

Voorbeelden :

medaille
braille
gedetailleerd
failliet

patrouille
fouilleren

Let op:

In een woord als [deetaj] komt er wel een l en een l achter de a, maar niet nog een l; detail. Die tweede l gebruik je pas als er nog meer letters moeten volgen, zoals in gedetailleerd

24. [op] = ob of op / [ap] = ab of ap / [at] = ad of at

In woorden, waarin de beginklankgroep uit een andere taal is overgenomen, hoor je klanken die in het Nederlands passen bij andere letters dan die je daar (door die andere taal) moet gebruiken. Is een woord wel inheems, maar klinkt het begin net zo als die uitheemse woorden, dan is de spelling klankzuiver en schrijf je de letters waarvan je de klanken hoort.

Let op:

Je moet dus bij de woorden die beginnen met [op], [ap] of [at] goed luisteren of het woorden zijn die uit een andere taal zijn overgenomen. Vaak hoor je dat aan andere klankgroepen van dat woord, bv. als het woord eindigt op [tsie], dat we schrijven als tie.

Voorbeelden:

abdij
absoluut
abstract

applaus
apparaat

objectief
observatie

ophoepelen
opstakel

advertentie
advocaat

atmosfeer
attent

categorieën waarin
de afwijkende spelling
voortkomt uit de betekenis
en niet uit de klanken.

25. Hoofdletters

De volgende woorden schrijf je met een hoofdletter:

- *Het eerste woord van een zin.*
- *Namen van personen, merken, landen, streken, wateren, gebergten, plaatsen, straten, volkeren en talen.*
- *Bijzondere gebeurtenissen uit de geschiedenis, feestdagen.*
- *Afkortingen van (bedrijfs)namen.*

Let op:

1. Zinnen die beginnen met 't, 's of 'n komt de hoofdletter pas aan het begin van het eerste volledige woord, zoals bij 's Morgens, als het begin van een zin.
2. Namen van **unieke** instellingen krijgen een hoofdletter: de **T**weede **K**amer (daar is er maar een van), maar de **g**emeenteraad heeft een kleine letter, want daarvan zijn er veel.
3. In samenstellingen blijft de hoofdletter staan: Amsterdamticket
4. Bij persoonsnamen krijgen tussenvoegsels (van, de, van der) geen hoofdletter als de voornaam of voorletters erbij staan: A. van der Vlucht of Bram van der Vlucht. Ontbreken die voorletters of de voornaam, dan krijgt het eerste tussenvoegsel ook een hoofdletter: de heer Van der Vlucht.
5. Namen die niet meer verwijzen naar specifieke plaatsen of concrete personen, schrijf je met een kleine letter: daltonschool, montessorischool.
6. Alle onderwijssoorten hebben kleine letters: basisschool, vmbo-school, havo, vwo, gymnasium, hogeschool, universiteit.
7. Namen die verwijzen naar een geloofsovertuiging krijgen geen hoofdletter: de islamitische vereniging, die katholieke kerk, een christelijke school.
8. Scheld- of spotnamen voor bevolkingsgroepen krijgen geen hoofdletter: kaaskoppen.
9. Namen van heilige boeken schrijven we met een hoofdletter als het om de tekst ervan gaat: een moderne Bijbelvertaling, hij citeert de Koran. Je schrijft een kleine letter als het alleen om het boek gaat: een stapel bijbels, een versierde koran.
10. Een naam met meerdere woorden houdt als afkorting alle hoofdletters: KLM (Koninklijke Luchtvaart Maatschappij) en heeft geen punten.

26. Los of aan elkaar?

Woorden kunnen los naast elkaar staan, maar soms schrijven we ze toch aan elkaar. Die keuze heeft met de betekenis te maken.

Voorbeeld:

- *Rozemarijn reed achterelkaar van Parijs naar Utrecht.* Hier betekent achterelkaar 'aan één stuk' en dan wordt het één woord.
- *Ze heeft zestien wedstrijden achter elkaar gewonnen.* Hier betekent achter elkaar een volgorde, en dan schrijf je die woorden los, want die wedstrijden waren ook los van elkaar gespeeld.

Let op:

Aan elkaar (deze combinatie moet altijd los...) schrijven is niets bijzonders: alle **samenstellingen** schrijven we aan elkaar: herfststorm, pannenkoekenrestaurant, televisiepresentatorenteam.

In een samenstelling gaan twee of meer grondwoorden, die ook los kunnen voorkomen, samen en vormen zo één woord en zo dus ook een nieuwe betekenis, waarin de betekenis van die grondwoorden wel doorklinkt..

In **afleidingen** schrijven we ook stukken aan elkaar, maar dan is er één grondwoord, met een voor- en/of een achtervoegsel: **hartelijk**, **gefluit**, **verschrikkelijk**. Het grondwoord (vetgedrukt) kan ook los voorkomen. Die voor- en achtervoegsels kunnen dat niet.

In zogenaamde **woordgroepen** staan een paar woorden bij elkaar, omdat ze samen één betekenis vormen, maar ze staan wel los.

Lange afstand, korte baan, aan elkaar zijn alle drie woordgroepen van twee woorden. Zodra je daarmee een samenstelling maakt, moet je goed op de betekenis letten.

Een *kortebaanzwemster* is een vrouw die korte afstanden zwemt, maar een *korte baanzwemster* is een kleine vrouw die zwemt.

Sommige samenstellingen schrijf je met een koppelteken:

- als de grondwoorden verwisselbaar zijn: *zwart-wit*.
- als een samenstelling bestaat uit een woord voor of achter een cijfer, letter (afkorting) of symbool: *65-jarige* of *A4-formaat*, *ib-kamer*. Een letterwoord (zoals *mavo*) schrijf je in een samenstelling wel zonder streepje: *mavoschool*..

Voorbeelden:

aan elkaar

rodekool rodekoolsalade
langeafstandsloper
oudekaassaus
havoschool

koppelteken

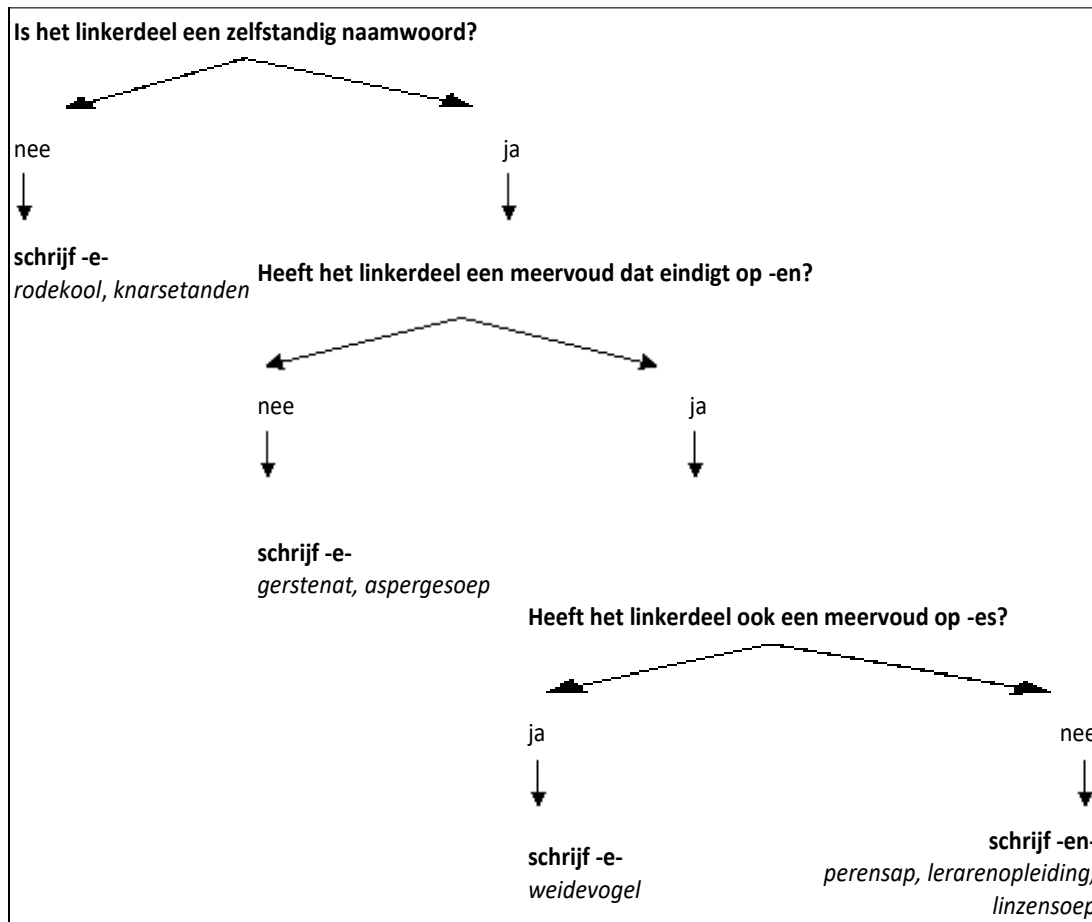
een-nul
ANWB-bord
ge-e-maild
ib-spreekuur

apostrof

ib'er
A4'tje

27. tussen-n

In het midden van een samenstelling hoor je niet altijd de [n], maar vaak moet je die toch schrijven. Volg het schema en je weet wanneer!

Voorbeelden:

wel tussen-n

hondenhok
perensap
paddenstoel
spinnenweb (van het beestje)

geen tussen-n

rodekool
knarsetanden
groentewinkel
spinnewiel (van het werkwoord)
zonnebank

Let op:

Wanneer het meervoud van het linkerdeel zowel op -(e)n als op -(e)s kan eindigen, schrijven we geen tussen-n-, voorbeeld: gedachtegang, want je hebt gedachten en gedachtes..

28. tussen-s

Hoor je midden in een samenstelling een [s], pas dan op of je daar één of twee keer een s moet schrijven.

Wanneer:

In de meeste gevallen kun je het horen.

*Wanneer je het niet kunt horen, omdat het tweede woorddeel ook met de klank [s] begint, zoals in [staatsj]onsjef, dan kun je het tweede woord vervangen door een woord dat niet met de [s] begint, zoals [staatsj]onshal. Hoor je dan nog steeds een [s] dan moet je een (extra) s aan het eind van de lettergreep: stations**s**chef.*

Voorbeelden:

wel tussen-s

Bij categorie 25 kwam je al de langeafstandsloper tegen

stationschef

bezienswaardigheid

koeriersdienst

gewichtsheffen

liefdesverdriet

niet tussen-s

blijdschap

spellingfouten

hartstilstand (want ook bij hartoperatie)

Let op:

Het is wel hartsvriendin omdat hier niet letterlijk dat lichaamsdeel wordt bedoeld, maar een gevoel, vanuit je hart.

29. Overige uitheemse bijzonderheden

In woorden uit andere talen komen soms klankcombinaties voor die we ook in het Nederlands kennen, maar die in zulke woorden heel anders gespeld worden. Er zijn ook Nederlandse woorden die bijna klankzuiver daarvan gemaakt zijn.

Franse invloeden:

monseigneur (aanspreektitel van een kardinaal – letterlijk: mijn heer) leidde tot sinjeur (heerschap, persoon), de Nederlandse vorm van dat Franse woord

signaal [sinjaal]

signalement

compagnie [kompanjie] (zoals in VOC, de Verenigde Oost-Indische Compagnie)

campagne (actie) zoals een verkiezingscampagne
kampanje (verhoogd achterdek van oude schepen)

anjer

kanjer